Sociální konstruktivismus

"people and societies construct or constitute each other"

Sociální konstruktivismus

- Snaží se odpovídat na otázky, které jsou pro ostatní směry problematické:
  - Proč se státy chovají jinak (agresivněji) vůči novým typům států v mezinárodním systému? (Francie ze revoluce, SSSR, ISIS)
  - Proč jaderné zbraně KLDR nebo Iránu představují větší hrozbu než objektivně silnější jaderné zbraně Británie nebo Francie?
  - Proč mezinárodní společenství reaguje jinak na obsazení Kuvajtu Irákem nebo Krymu Ruskem a jinak na obsazení Náhorního Karabachu Ázerbájdžánem?
  - Proč může Izrael argumentovat antisemitismem, aby delegitimizoval kritiky své politiky? Proč mezinárodní společenství kritizuje izraelskou politiku vůči Palestincům?

Ideové kořeny konstruktivismu

- Krize pozitivismu ve filosofii
- Třetí debata v mezinárodních vztazích - zpochybnění positivismu
- Kritická teorie, Postmodernismus, Idealismus, Anglická škola
- Konstruktivismus jako střední cesta
- Filosofický idealismus

Pesimismus, Partikularismus
Absence univerzálně platných hodnot
Rozhodující je moc, nevyhnutelnost soupeření

Materialismus
Svět je ovlivňován převážně materiálními faktory

Idealismus
Svět je ovlivňován převážně nemateriálními ideovými faktory

Optimismus, Universalismus
Existence univerzálně platných hodnot
Lze dosáhnout spolupráce a lepšího světa

Pesimismus, Partikularismus
Absence univerzálně platných hodnot
Rozhodující je moc, nevyhnutelnost soupeření

Postmodernismus

Neorealismus

Realismus

Materialismus
Svět je ovlivňován převážně materiálními faktory

Idealismus
Svět je ovlivňován převážně nemateriálními ideovými faktory

Liberalismus

Marxismus

Kritická teorie

Optimismus, Universalismus
Existence univerzálně platných hodnot
Lze dosáhnout spolupráce a lepšího světa

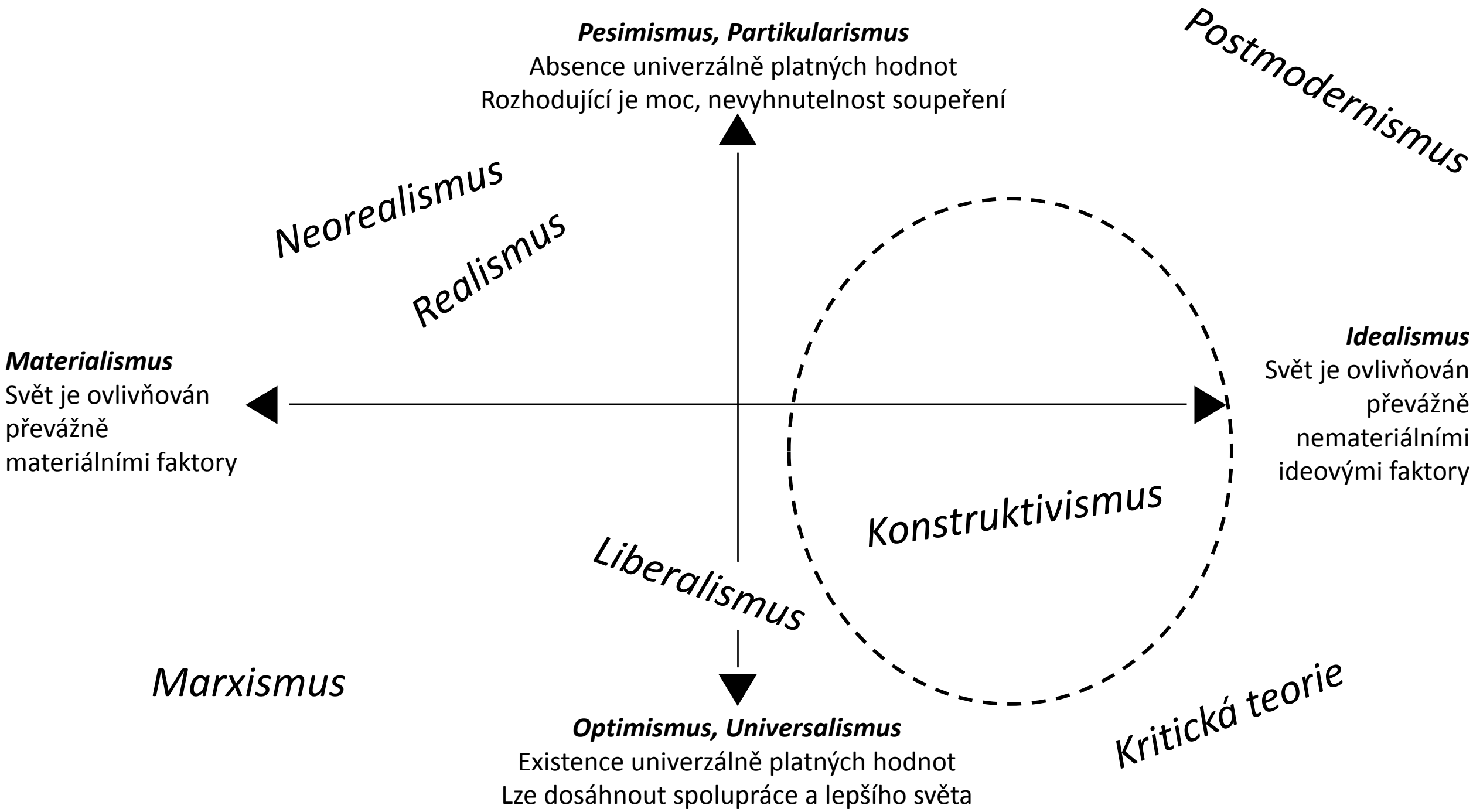
Pesimismus, Partikularismus
Absence univerzálně platných hodnot
Rozhodující je moc, nevyhnutelnost soupeření
Postmodernismus
Neorealismus
Realismus
Materialismus
Svět je ovlivňován převážně materiálními faktory
Idealismus
Svět je ovlivňován převážně nemateriálními ideovými faktory
Konstruktivismus
Liberalismus
Marxismus
Kritická teorie
Optimismus, Universalismus
Existence univerzálně platných hodnot
Lze dosáhnout spolupráce a lepšího světa

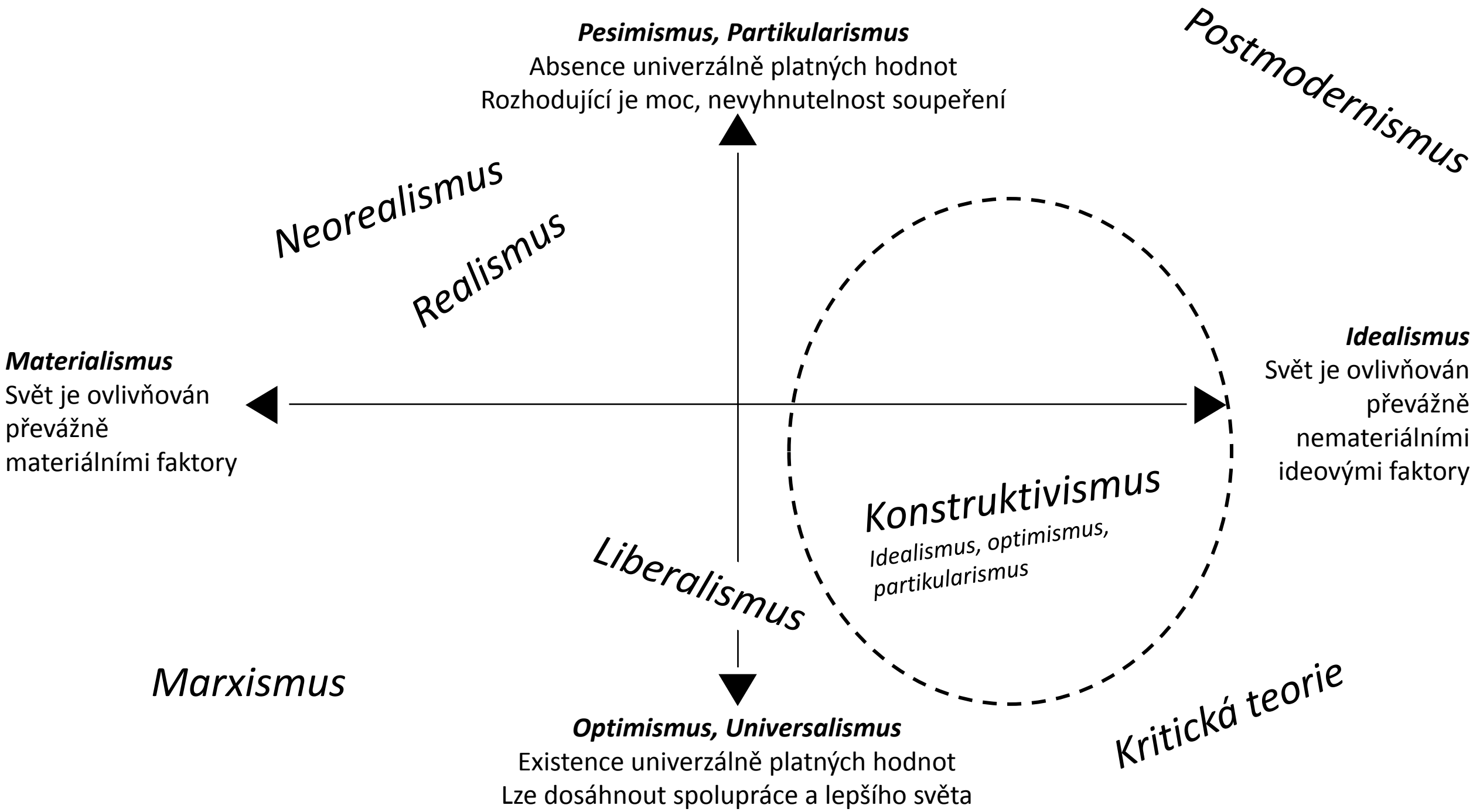
Pesimismus, Partikularismus
Absence univerzálně platných hodnot
Rozhodující je moc, nevyhnutelnost soupeření
Postmodernismus
Neorealismus
Realismus
Materialismus
Svět je ovlivňován převážně materiálními faktory
Idealismus
Svět je ovlivňován převážně nemateriálními ideovými faktory
Konstruktivismus
Idealismus, optimismus, partikularismus
Liberalismus
Marxismus
Kritická teorie
Optimismus, Universalismus
Existence univerzálně platných hodnot
Lze dosáhnout spolupráce a lepšího světa

Konstruktivismus vs. Racionalismus

- Struktury, normy, identity, zájmy apod. **nejsou dané**, ale jsou sociálními konstrukcemi
- Vymezení vůči racionalismu - daní aktéři, dané racionální zájmy, dané struktury (anarchie, trh)
- Racionalismus vychází z předem akceptovaných předpokladů o racionálních jedincích maximalizujících zisk v tržním prostředí nebo státech maximalizující svou šanci na přežití v anarchické struktuře
- Konstruktivismus se soustředí na to, jak jsou zájmy, identity, aktéři, normy apod. konstituovány a jaký vliv to má na podobu zkoumané oblasti

Historický kontext vzestupu konstruktivismu v MVZ

- Racionalistické axiomy zpochybněny hlavními událostmi světového dění
- Konec studenoválečné rivality (2. polovina 80. let) - podle racionalismu daná racionálními zájmy velmocí vyvažujících moc v anarchii
- Kolaps Východního bloku (1989)
- Kolaps Sovětského svazu (1991) - daný aktér, který se rozpadá nikoliv v důsledku materiálního kolapsu, porážky ve válce, ale z důvodu ztráty identity a důvěry
- Absence vyvažovací koalice proti USA (1992 – dosud?)

Vysvětlení vs. Pochopení

- Vysvětlení vychází z nezaujatého vnějšího pohledu, předpokládá objektivní schopnost odhalit kauzální mechanismy a zákony mezi empiricky poznatelnými proměnnými.
- Pochopení vychází z pohledu zevnitř, neusiluje o objektivní odstup, snaží se o nalezení kolektivního významu i významu pro jednotlivé aktéry, důvody jejich činů.
- Věda vs. nevěda?

Kauzální vs. Konstitutivní otázky

- Jak proměnná X ovlivňuje proměnnou Y?

  Vs.
- Jak jsou věci ve světě utvářeny způsobem, který jim dává vlastnosti které mají?
- Oba typy otázek nezbytné v sociálních i přírodních vědách.
- Pochopení struktury DNA a jejího vlivu na dědičnost, evoluci apod. jednou z ústředních otázek biologie.
- Ideje mohou mít konstitutivní účinky, pokud utvářejí sociální entity (role, normy, struktury)
- Otrok a otrokář - nemohou existovat bez vzájemného sociálně sdíleného pochopení svých rolí
- SSSR a Finsko za studené války

Sociální vs. Materiální faktory

- S. konstruktivismus zpochybňuje údajně určující úlohu materiálních faktorů (distribuce moci, rovnováha moci, nabídka a poptávka) v racionalistických teoriích
- Podstata konstruktivistického přístupu - pochopení identit, zájmů, norem apod. na základě, kterých tržní nebo mezinárodní systémy fungují.
- Dle konstruktivistů jsou tyto základní aspekty určující pro pochopení (i vysvětlení) komplexních sociálních systémů a nesamozřejmé (nelze předpokládat jejich fixní podobu na základě racionální konstrukce)
- Role materiálních faktorů nemusí být zcela odmítnuta (slabý vs. silný konstruktivismus), ale sociální faktory jsou vždy primární oblastí zájmu

Identity

- Proměnlivé
- Určují naše chápání sama sebe v sociálním světě (student - učitel)
- Vychází z nich naše cíle, zájmy, hrozby, které vnímáme, vzorce chování, které aplikujeme
- Identita USA jako "vůdce svobodného světa"
  Dopady na zájmy, hrozby (jaderné zbraně UK vs. Severní Koreji) apod.
- Francouzská revoluce a vznik identity francouzského národa
  Dopady na zájmy, identity, normy apod. nejen Francie ale i ostatních evropských států - Intersubjektivní formulace identit a zájmů
- Identita koloniálních mocností jako nástrojů šíření civilizace

Zájmy

- Nejsou dané
- Vychází z identit
- Zájem USA na zadržování Sovětského svazu během studené války
- Zájem Západu na šíření demokracie
- Zájem Třetí říše na konečném řešení židovské otázky
- Zájem Googlu shromažďovat extrémně podrobné informace o vašich životech
- Zájem Bohemia energy nemít předkoupené zásoby energie pro své nasmlouvané zákazníky
- Jejich konstrukce je klíčová pro chování aktérů

Normy

- Vychází ze sociálně sdílených chápání - mohou být socializovány i v rozporu s "objektivními zájmy" aktérů
- Norma nepoužívání zbraní hromadného ničení – Proč Rusko nepoužije jaderné zbraně k porážce Ukrajiny?
- Norma nezabíjení zajatců
- Norma nepoužívání plynů narušujících ozonovou vrstvu
- Norma nelovení velryb
- Norma zákazu dětské práce
- Norma zákazu otroctví
- Vymezují pole jednání aktérů, podobu struktur

Mezinárodní vztahy jako sociální konstrukt

- Mezinárodní vztahy nejsou axiomaticky dané
- Vychází ze sociálních interakcí aktérů, které dávají mezinárodním vztahům jejich podobu (jsou konstituovány sdílenými idejemi, identitami, normami apod. interagujících aktérů)
- Vyvíjející se podstata mezinárodních vztahů: odlišné v antickém Řecku, ve středověké Evropě a nyní (v důsledku měnících se norem, identit apod.)
- Pohled mezinárodního společenství na genocidu Pelištejnců vs. Palestinců
- Evropa před Velkou francouzskou revolucí vs. během ní vs. za Svaté Aliance

Alexander Wendt

- Social Theory of International Politics - vytvoření konstruktivistické teorie mezinárodních vztahů
- Soustředí se na proces formování anarchie, státních identit a jejich dopady na fungování mezinárodních vztahů skrze formování a interakci aktérů
- "Anarchy is what states make of it"
- Odkrývá implicitní předpoklady neorealismu, které zpochybňuje (podoba státu, obava o přežití a strach z úmyslu druhých, anarchie jako systém svépomoci)
- Možnost změny - kolektivní bezpečnost

Kuvajt (1990) vs. Krym (2014) vs. Náhorní Karabach (2020) vs. Ukrajina (2022) vs. Náhorní Karabach (2023)

- Význam materiálních faktorů (distribuce moci) vs. význam intersubjektivního vnímání aktérů (kolektiv vzájemně uznaných suverénních států vs. neuznaný stát na území jiného suverénního státu) pro podobu mezinárodní reakce na danou expanzionistickou agresi
- Je možné pochopení velké části průběhu daných událostí bez konstruktivistického pohledu?

Tržní ekonomika jako sociální konstrukt

- Na rozdíl od neoklasické ekonomie nepředpokládá, že trh je přirozeným výsledkem jednání svobodných jednotlivců
- Tržní ekonomika umožněna množstvím sdílených identit (zaměstnanec, spotřebitel, výrobce apod.), zájmů (maximalizace zisku, maximalizace tržního podílu), formálních i neformálních norem (užívání peněz, zákoník práce, pracovní doba)
- Podoba ekonomiky se vyvíjí v průběhu času s tím, jak se mění intersubjektivně sdílené ideje, identity, zájmy a normy.
- Ekonomické uspořádání jihu USA před 160 lety vs. dnes

V současném systému je momentálně rozhodující mocenské soupeření

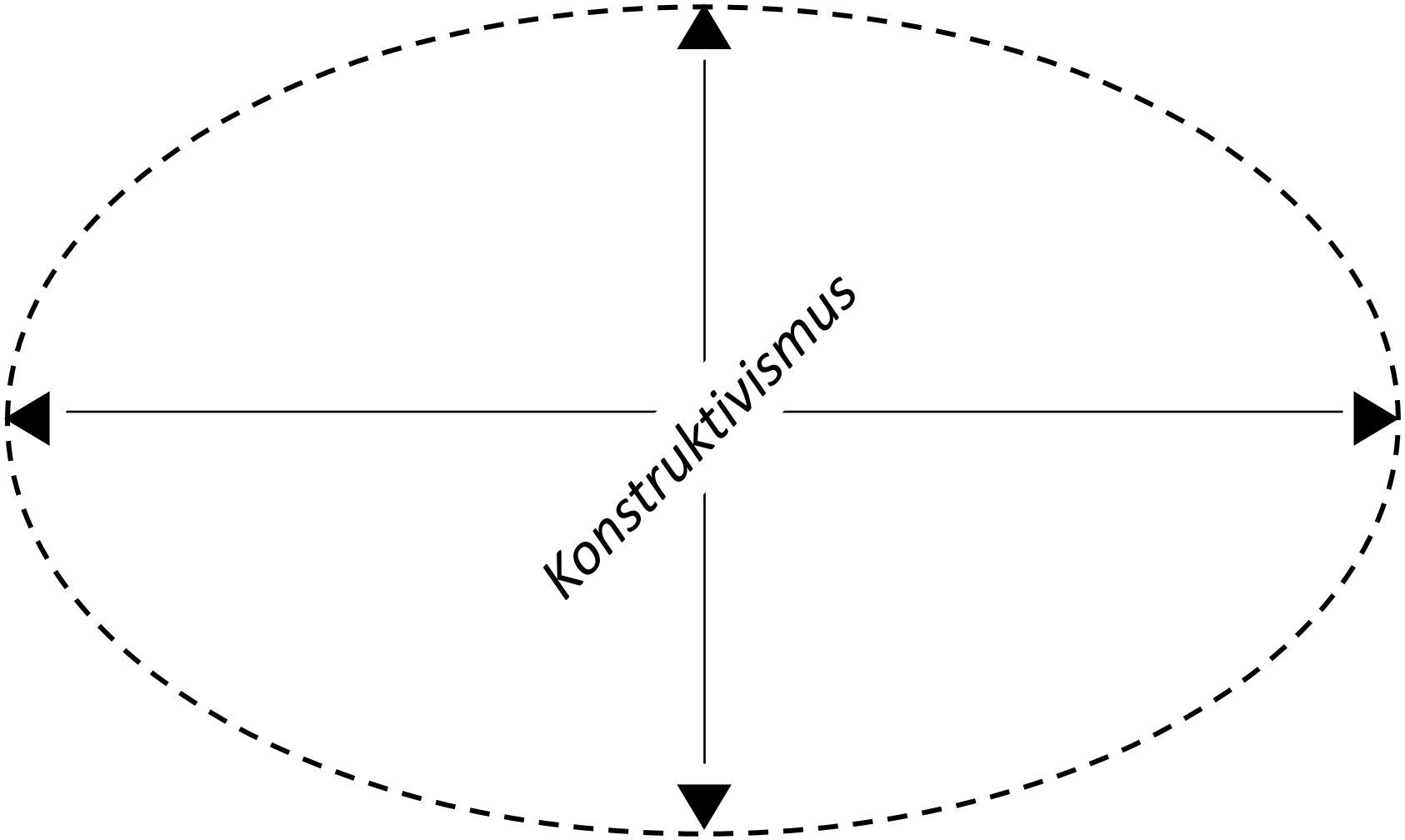

V současném systému je momentálně rozhodující spolupráce, kolektivní bezpečnost, mezinárodní instituce

V současném systému je momentálně rozhodující mocenské soupeření

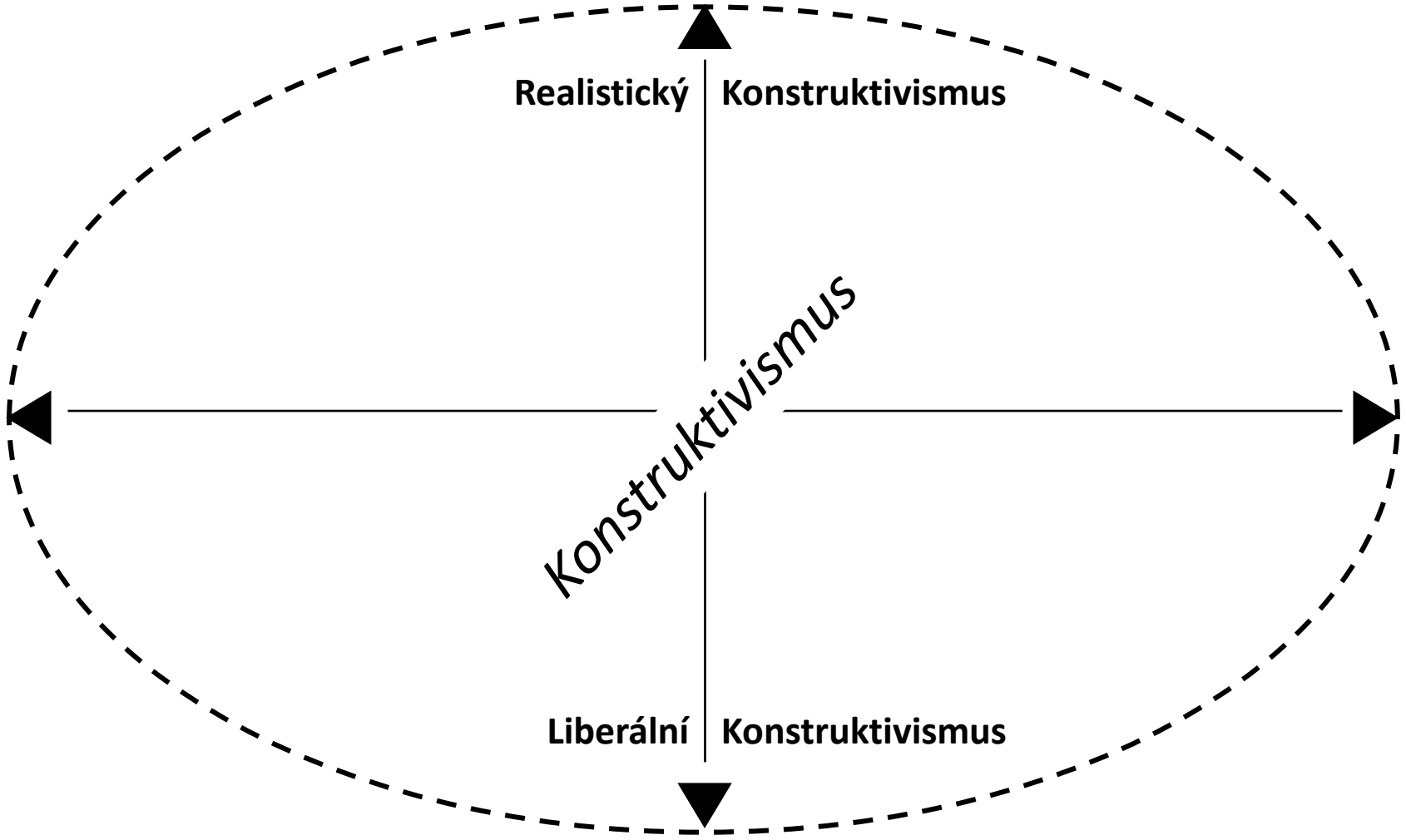

V současném systému je momentálně rozhodující spolupráce, kolektivní bezpečnost, mezinárodní instituce

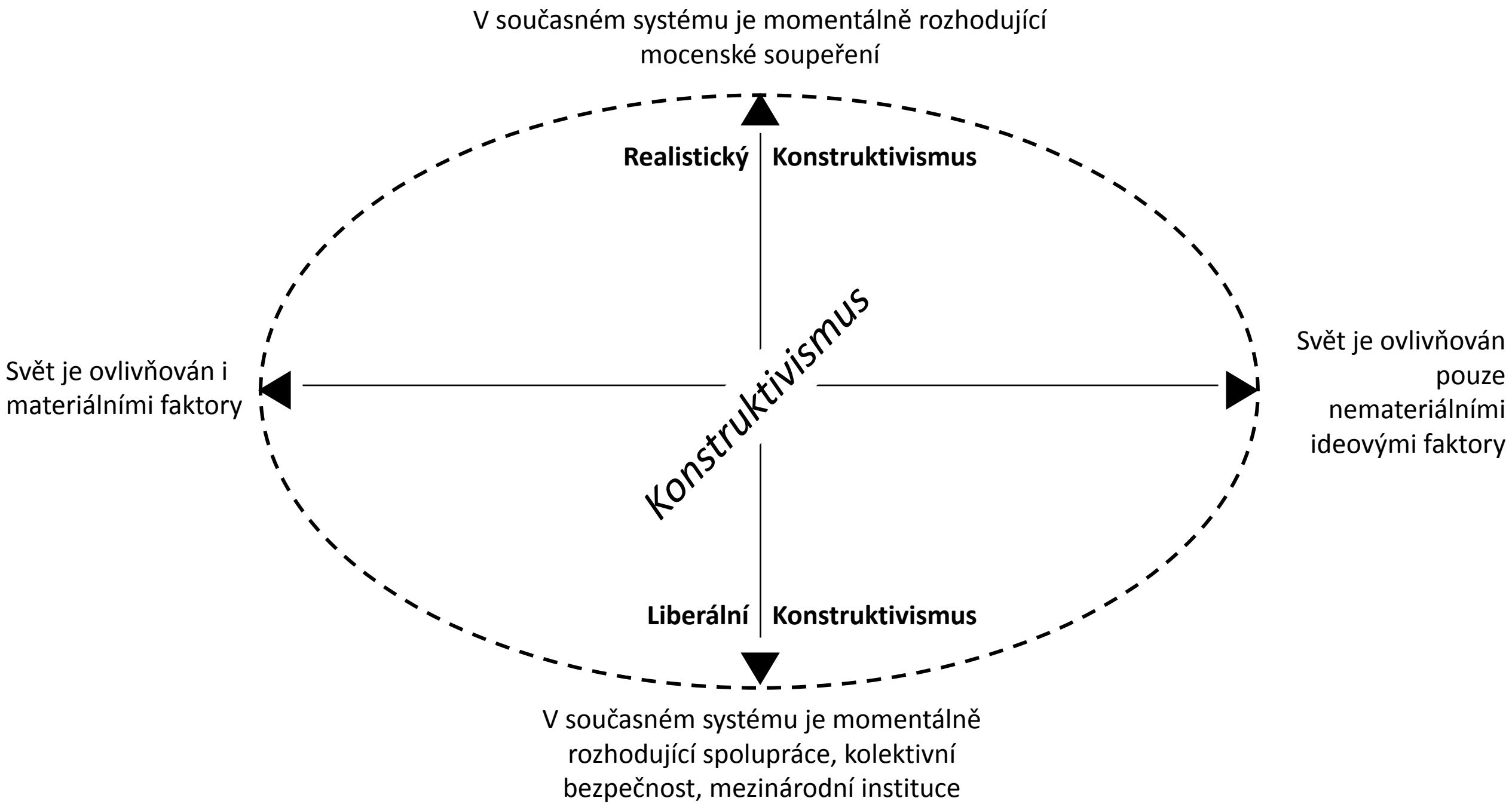
V současném systému je momentálně rozhodující mocenské soupeření
Realistický
Konstruktivismus
Konstruktivismus
Svět je ovlivňován i materiálními faktory
Svět je ovlivňován pouze nemateriálními ideovými faktory
Liberální
Konstruktivismus
V současném systému je momentálně rozhodující spolupráce, kolektivní bezpečnost, mezinárodní instituce

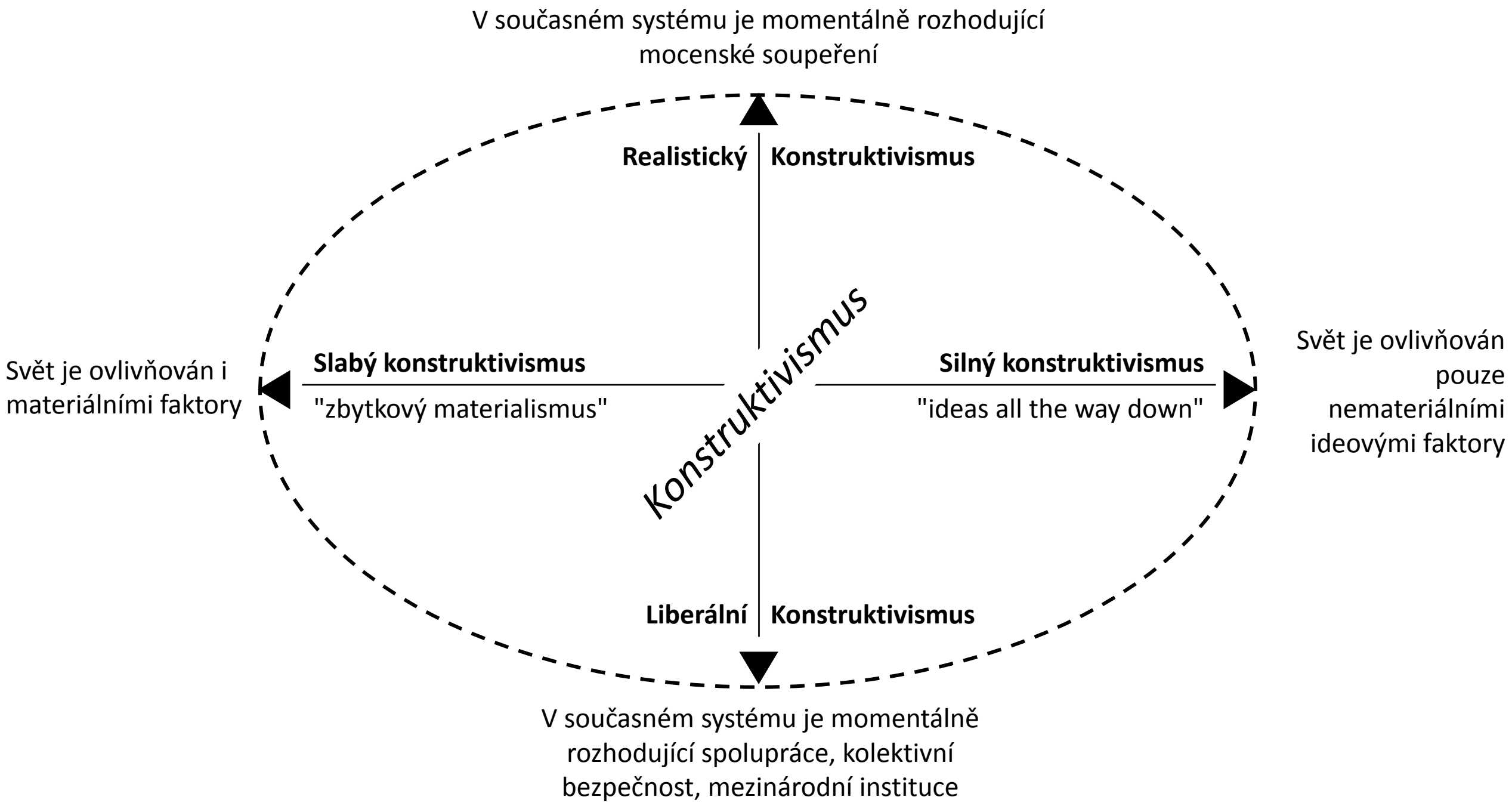
V současném systému je momentálně rozhodující mocenské soupeření
Realistický Konstruktivismus
Konstruktivismus
Svět je ovlivňován i materiálními faktory
Slabý konstruktivismus
"zbytkový materialismus"
Silný konstruktivismus
"ideas all the way down"
Svět je ovlivňován pouze nemateriálními ideovými faktory
Liberální Konstruktivismus
V současném systému je momentálně rozhodující spolupráce, kolektivní bezpečnost, mezinárodní instituce

Liberální konstruktivismus

- Ukazuje možnosti konstruování liberálního mezinárodního systému
- Nebo význam sociální konstrukce v již existujících liberálních aspektech mezinárodního systému (neobsazování cizího území, vzájemné uznávání existence států a práva na existenci, ohrožení ostatních členů společenství je ohrožení společenství jako celku apod.)

Realistický konstruktivismus

- Na základě sociálně konstruktivistických přístupů vysvětluje vznik a existenci mezinárodního systému chovajícího se podle realistických principů (velmocenské soupeření, maximalizace moci, rovnováha moci apod.)

Kritický konstruktivismus

- Vychází z kritické teorie
- Usiluje o změnu sociálních struktur